

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

МОВНІ І КОНЦЕПТУАЛЬНІ КАРТИНИ СВІТУ

Науковий журнал

Випуск 2(76)

УДК 81
DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2024.2>

У науковому журналі вміщено наукові розвідки професорів, доцентів, викладачів, здобувачів, присвячені аналізу світоглядних горизонтів сучасного мовознавства.

Відповідальний редактор	Ніка Оксана, д-р філол. наук, проф. (Україна)
Заступник відповідального редактора	Покровська Ірина, д-р філол. наук, проф. (Україна)
Відповідальний секретар	Сайко Михайло, д-р філос. наук (Україна)
Редакційна колегія	Бальсис Рімантас, д-р гуманіт. наук, проф. (Литва); Голубовська Ірина, д-р філол. наук, проф. (Україна); Дружинець Марія, д-р філол. наук, проф. (Україна); Іваницька Марія, д-р філол. наук, проф. (Україна); Кійко Світлана, д-р філол. наук, проф. (Україна); Кононенко Ірина, д-р філол. наук, проф. (Польща); Крючков Георгій, д-р філол. наук, проф. (Україна); Материнська Олена, д-р філол. наук, проф. (Україна); Мозер Міхаель, д-р філол. наук, проф. (Австрія); Поцютє Дайнора, д-р гуманіт. наук, проф. (Литва); Скрильник Сергій, канд. філол. наук, доц. (Україна); Снитко Олена, д-р філол. наук, проф. (Україна); Темчинас Сергеюс, д-р гуманіт. наук, проф. (Литва); Черненко Ганна, д-р філол. наук (Україна); Шахадат Шамма, д-р гуманіт. наук, проф. (Німеччина)
Адреса редколегії	Навчально-науковий інститут філології 6-р Тараса Шевченка, 14, Київ, 01601 ☎ (38044) 239 33 02, 239 34 69 e-mail: philology@knu.ua, o.nika@knu.ua, web: https://mova.knu.ua
Затверджено	вченою радою Навчально-наукового інституту філології 23.02.24 (протокол № 7)
Зареєстровано	Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення Рішення № 120 від 18.01.24 Ідентифікатор друкованого медіа: R30-02555
Атестовано	Міністерством освіти і науки України (категорія Б) Наказ № 157 від 09.02.21
Індексування	Crossref, Index Copernicus, ERIN PLUS, ResearchBib, DOAJ, UlrichsWEB
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет" Свідцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	ВПЦ "Київський університет" 6-р Тараса Шевченка, 14, Київ, 01601 ☎ (38044) 239 32 22, 239 31 58, 239 31 28 e-mail: vpc@knu.ua

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

LINGUISTIC AND CONCEPTUAL WORLDVIEWS

Scientific journal

Issue 2(76)

UDC 81
DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2024.2>

This scientific journal contains scientific articles written by professors, lecturers, applicants. These articles concern analysis of worldview perspectives of current linguistics.

Editor-in-chief	Nika Oksana, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine)
Deputy Chief Editor	Pokrovska Iryna, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine)
Executive Secretary	Saiko Mykhailo, PhD (Ukraine)
Editorial Board	Balsys Rimantas, DSc (Philol.), Prof. (Lithuania); Holubovska Iryna, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine); Druzhynets Mariia, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine); Ivanytska Maria, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine); Kiiko Svitlana, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine); Kononenko Iryna, DSc (Philol.), Prof. (Poland); Kriuchkov Heorhii, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine); Materynska Olena, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine); Moser Michael, DSc (Philol.), Prof. (Austria); Pociute Dainora, DSc (Philol.), Prof. (Lithuania); Skrylnyk Serhii, PhD., Assoc. Prof. (Ukraine); Snytka Olena, DSc (Philol.), Prof. (Ukraine); Temcinas Sergeius, DSc (Philol.), Prof. (Lithuania); Chernenko Hanna, DSc (Philol.) (Ukraine); Schahadat Schamma, DSc (Philol.), Prof. (Germany)
Editorial board address	Educational and Scientific Institute of Philology 14, Taras Shevchenka blvd., Kyiv, 01601 ☎ (38044) 239 33 02, 239 34 69 e-mail: philology@knu.ua, o.nika@knu.ua, web: https://mova.knu.ua
Approved by	the Academic Council of Educational and Scientific Institute of Philology 23.02.24 (protocol № 7)
Registered by	the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine Decision № 120 of 18.01.24 Identifier of printed media: R30-02555
Certified by	the Ministry of Education and Science of Ukraine (category B) Order № 157 dated 09.02.21
Indexing	Crossref, Index Copernicus, ERIH PLUS, ResearchBib, DOAJ, UlrichsWEB
Founder and publisher	Taras Shevchenko National University of Kyiv Publishing and Polygraphic Center "Kyiv University" Certificate of entry into the State Register ДК № 1103 dated 31.10.02
Address	PPC "Kyiv University" 14, Taras Shevchenka blvd., Kyiv, 01601 ☎ (38044) 239 32 22, 239 31 58, 239 31 28 e-mail: vpc@knu.ua

Authors of published materials are fully responsible for gathering and preciseness of published facts, quotations, economical and statistical data, proper nouns and other data. The editorial board reserves the right to shorten and edit their materials.

З М І С Т

МИХАЙЛЕНКО Олена

Науковий і технічний переклад на новітній мапі
перекладу та перекладознавства 9

НІКА Оксана, САЗОНОВА Ярослава

Наукові дискурси професора Флорія Бацевича..... 23

ЗАГОРОДНЯ Людмила

Когнітивний стиль тлумача як чинник вибору
перекладацької стратегії у цільовому тексті
(на прикладі англо-українських перекладів п'єси
Б. Шоу "Пігмаліон") 41

СМУЩИНСЬКА Ірина

Фігуральність тексту; поетика і прагматика
стилістичних фігур 55

НАХЛІК Олеся, КОЛЕСНИК Єгор

Феномен неологізації у поезії і прозі українських
футуристів: творення корпусу текстів та автоматизація
видобування лексичних новотворів..... 76

ЗВОНКО Ганна

Специфіка розкриття семантики перетворення
в об'єктно-трансформативному
і суб'єктно-трансформативному субфреймах 94

ЦАРИК Галина

Медійний дискурс як семіозис: потенціал семіотики
для визначення медійного дискурсу..... 113

Людмила ЗАГОРОДНЯ, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0009-0000-0116-5016

e-mail: ludazag13031977@gmail.com,

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна

**КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ ТЛУМАЧА
ЯК ЧИННИК ВИБОРУ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ
У ЦІЛЬОВОМУ ТЕКСТІ
(НА ПРИКЛАДІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ
П'ЄСИ Б. ШОУ "ПІГМАЛІОН")**

Присвячено проблемі когнітивного стилю тлумача як визначального чинника, що впливає на вибір перекладацьких стратегій та прийомів під час створення цільового тексту. Зокрема, вивчення та порівняння індивідуальних стилів українських перекладачів п'єси Бернарда Шоу "Пігмаліон" О. Мокровольського і М. Павлова було здійснено на основі зіставно-порівняльного аналізу застосованих ними прийомів відтворення соціального діалекту кокні, передачі так званого "асоціативного шлейфу" національно-прецедентних імен та відображення словесних поетичних образів вихідного тексту засобами цільової мови. У розвідці зазначено, що творча когнітивна діяльність перекладача простежується у випадках застосування ним прийомів так званої експлікативної асиметрії. З'ясовано, що при перекладі національно-прецедентних імен О. Мокровольський, на противагу М. Павлову, рідше вдається до цих прийомів. Відмінність у їхніх когнітивних стилях простежується й у стратегії збереження / зміні стилістичного тону оригіналу. При перекладі фразеологізмів та порівнянь обидва перекладачі використовують стратегії, що спричиняють концептуальний зсув.

Ключові слова: когнітивний стиль тлумача, перекладацькі стратегії, творча когнітивна діяльність перекладача, концептуальний зсув, "асоціативний шлейф", національно-прецедентні імена, експлікативна асиметрія.

Порушувана проблематика. Становлення та розвиток когнітивної лінгвістики, дослідження когнітивних механізмів,

© Загородня Людмила, 2024

задіяних під час перетворення інформації у процесі перекладу, сприяли появі нової галузі перекладознавства – когнітивної транслятології. З позиції когнітивного перекладу тлумач – це не лише знавець вихідної та цільової мов і культур, а й суб'єкт, когніція якого впливає на прийняття рішень, зокрема, на вибір перекладацьких стратегій та прийомів. Таким чином, особистість перекладача та його когнітивні спроможності беруть неабияку роль у здійсненні якісного перекладу (Гриців, Мельничук, 2022, с. 31). Перекладознавці впевнені, що теоретичне обґрунтування відмінності когнітивних стилів тлумачів надало б можливість пояснити певні успішні або невдалі перекладацькі рішення (Бойко, 2021a, с. 51), що мало б і практичне значення, зокрема, під час здійснення перекладу англомовних творів українською мовою, особливо, драматичних текстів, які створюються не тільки для читання, але й для постановки на сцені (Шапошник, 2010).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність врахування не лише особливостей вихідного тексту, а й мовної особистості тлумача зумовило інтерес науковців до вивчення когнітивних аспектів перекладацької діяльності, зокрема, згадана проблема розглядається у працях Н. Гриців, О. Мельничук (2022), G. Bayer-Hohenwarter (2011). Аналізу когнітивних засад адекватного художнього перекладу присвячена розвідка Н. Голубенко (2019). У дослідженнях Я. Бойко (2021a) і С. Шурми (2013) продемонстровано зумовленість вибору перекладацьких стратегій когнітивним стилем тлумача.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри увагу мовознавців до окресленої проблеми, питання впливу когнітивного стилю тлумача на вибір перекладацьких відповідників у цільовому тексті залишається вельми актуальним та недостатньо вивченим питанням. Зокрема, потребують уваги вивчення та порівняння перекладацьких рішень щодо відтворення ідіостилу автора та героїв твору, відображення словесних поетичних образів вихідного тексту засобами цільової мови, передачі "асоціативного шлейфу" національно-прецедентних імен, які нерідко є яскравим відображенням національної культури.

Мета статті – виявити та охарактеризувати відмінності й схожості в когнітивних стилях українських перекладачів п'єси Джорджа Бернарда Шоу "Пігмаліон" Олександра Мокровольського і Миколи Павлова на основі аналізу застосованих ними перекладацьких стратегій та прийомів і в такий спосіб пояснити їхні успішні або невдалі перекладацькі рішення.

Дослідження проведене за допомогою зіставно-порівняльного аналізу тексту оригіналу п'єси та двох її перекладів українською мовою. Увагу приділено особливостям застосування перекладацьких стратегій при відтворенні соціального діалекту кокні, передачі так званого "асоціативного шлейфу" національно-прецедентних імен та при відображенні словесних поетичних образів вихідного тексту, що відображають особливості когнітивного стилю обох перекладачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З позиції когнітивного підходу науковці розглядають переклад як мовленнєво-розумовий процес, в результаті якого у свідомості перекладача формуються певні смисли, на основі яких відбувається породження тексту перекладу (Бойко, 2021b, с. 10). У когнітивній моделі перекладу тлумачу відведено нескромну роль вербального перекодувальника, а інтерпретатора смислового коду, закладеного у вихідному тексті (Бойко, 2021b, с. 10–11; Голубенко, 2019, с. 135). Переходячи з однієї концептуальної системи до іншої, тлумач зіштовхується з відмінностями між ними, які і складають основні труднощі при перекладі та вимагають від нього творчого підходу. Унаслідок, передаючи зміст вихідного тексту, цільовий текст може цілком чи частково відходити від словесного вираження та відтворення концептів тексту оригіналу. У згаданих випадках науковці говорять про так званий "концептуальний зсув" (Бойко, 2021a, с. 51; Гриців, Мельничук, 2022, с. 31; Bayer-Hohenwarter, 2011). Аналіз використання концептуального зсуву дає змогу скласти уявлення про когнітивну стратегію та індивідуальний стиль перекладача.

Слід зауважити, що до концептуального зсуву не зараховується використання у перекладі так званої "системної асиметрії" (Некряч, 2009, с. 194), тобто лексичних заміन чи граматичних трансформацій, спричинених мовними розбіжностями

між вихідною та цільовою мовами, і які вважаються фіксованими перекладацькими відповідниками (Гриців, Мельничук, 2022, с. 33; Bayer-Hohenwarter, 2011, р. 669). Так, для прикладу, переклад англійського буттєвого речення із ввідною структурою "*there + be*" українською мовою повинно розпочинатися із обставини місця. У такому випадку синтаксична перебудова речення не несе творчого й когнітивного навантаження, а, відповідно, не вважається концептуальним зсувом.

Творча когнітивна діяльність перекладача простежується у випадку застосування ним такого трансформаційного прийому як так звана "експлікативна асиметрія" (Некряч, 2009, с. 195) для повнішого розкриття авторського задуму. Нагадаємо, що експлікативна асиметрія – це заміна у цільовому тексті одного елементу тексту іншим за наявності повного еквівалента цього елементу в мові перекладу (Некряч, 2020). Прийомами експлікативної асиметрії є доповнення (додавання, уточнення), описовий переклад, узагальнення, заміна-антономасія і контекстуальна заміна (Некряч, 2009, с. 197). Згадані прийоми протиставляються дослівному перекладу або так званих "репродукції" вихідного тексту (Bayer-Hohenwarter, 2011, р. 672).

Перед тим, як розглянути перекладацькі стратегії О. Мокровольського та М. Павлова під час відтворення соціального діалекту лондонського кокні українською мовою, слід зауважити, що характерною особливістю цього діалекту є, насамперед, вимова, яка різниться від англійської літературної вимови – Received Pronunciation (RP), а також певні граматичні огріхи та вживання вульгаризмів у мовленні його носіїв. Проте саме фонетичний аспект стає основою, на якій драматург вибудовує сюжетну лінію п'єси: головний герой драматичного твору фонетист Хігінс (згідно з перекладом М. Павлова) або Гігінс (згідно з перекладом О. Мокровольського) береться за нелегку справу – виправити неправильну вимову головної героїні Елізи Дулітл (згідно з перекладом М. Павлова) або Лайзи Дулітл (згідно з перекладом О. Мокровольського). Зміст п'єси не дозволяє перекладачу знехтувати фонетичним аспектом ідіолекту та вимагає від нього відтворення неправильної фонетичної вимови героїв у цільовому тексті.

Одним із перекладацьких рішень, до якого вдаються обидва перекладачі, – це вживання графонів (навмисного перекручування орфографічної норми для передачі відхилень від фонетичної норми), для прикладу: "шо", "копитане", "сатоппав", "ни тіав", "чо", "джилътмен" тощо (у перекладі О. Мокровольського); "шо", "шоб", "яко'ось", "осьо", "на'іть", "ска'еш", "пагане" тощо (у перекладі М. Павлова).

Проте нездатність графонів повною мірою відтворити фонетичні особливості лондонського кокні у цільовому тексті, а також неможливість відобразити граматичні помилки, притаманні згаданому соціальному діалекту, граматичними засобами української мови змушують перекладачів застосувати прийом контекстуальної компенсації, а саме: компенсувати згадані аспекти вихідного тексту вживанням стилістично маркованої лексики, зокрема, просторічної. Вибір українського просторіччя обома перекладачами як засіб відтворення ідіолекту головних героїв не випадковий: на відміну від жаргону та діалекту як різновидів нелітературного мовлення використання просторічних слів не обмежена ні певною територією, ні певною групою людей. Застосування ж суржику у цільовому тексті, як зазначає М. Павлов (Павлов, 2017), унеможлиблюється тим, що суржик – це поєднання елементів двох різних мов, а кокні – це діалект (у межах однієї мови), яким розмовляють представники нижчих соціальних верств населення Лондона. Окрім просторічних слів, перекладачі також вводять у мовлення героїв підсилювально-видільні частки, вживання яких є характерним для українського просторіччя, наприклад: "і", "й", "ну й", "же", "же ж"; емотивні вставлення: "осьо-сьо", "ото", "геть", "собі" тощо.

Відмінність у когнітивному стилі перекладачів О. Мокровольського і М. Павлова простежуємо у збереженні/зміні стилістичних ознак перекладених реплік. Йдеться про те, що М. Павлов вважає за доцільне зробити мовленнєвий контраст героїв в українському тексті різючішим, аніж він є в тексті оригіналу (Павлов, 2017), використовуючи стилістично марковану лексику, графони, підсилювально-видільні частки при перекладі стилістично нейтральних реплік. На противагу М. Павлову, стратегія зміни стилістичного тону оригіналу не

притаманна когнітивному стилю О. Мокровольського: стилістично нейтральні репліки мовців кокні здебільшого збережені у перекладі (див. нижче приклади 1–2). Слід також зауважити, що при відтворенні ідіолекту героїв М. Павлов вживає більше стилістично маркованих лексичних одиниць, ніж О. Мокровольський (див. нижче приклад 3). Проілюструємо вищенаведені твердження прикладами перекладу англійських реплік українською мовою:

(1) *THE FLOWER GIRL. They walked to the bus when the rain stopped* (Shaw, 2004).

Переклад М. Павлова: *КВІТКАРКА. Як дощ перестав, так на автобус потьопали* (Шоу, 2012).

Переклад О. Мокровольського: *Квіткарка. Пішли на автобус, коли дощ перестав* (Шоу, 1999).

(2) *THE FLOWER GIRL. Thank you, sir* (Shaw, 2004).

Переклад М. Павлова: *КВІТКАРКА. Пасибі вам, Копитане* (Шоу, 2012).

Переклад О. Мокровольського: *Квіткарка. Спасибі, пане* (Шоу, 1999).

(3) *THE FLOWER GIRL. Who's trying to deceive you? I called him Freddy or Charlie same as you might yourself if you was talking to a stranger and wished to be pleasant* (Shaw, 2004).

Переклад М. Павлова: *КВІТКАРКА. Та хто б оце вас обшукував? Я сказала на ньо'о "Хреді", а могла б "Чарлі", так само, як і ви б сказали до незнайомого, для любезності* (Шоу, 2012).

Переклад О. Мокровольського: *Квіткарка. Ніхто й не думає вас обдурювати! Ну сказала на нього Фредді чи там Чарлі – так і ви могли б сказати, коли б говорили до когось чужого й хотіли приподобитися йому* (Шоу, 1999).

Особливості когнітивного стилю перекладача можна простежити й у виборі стратегії відтворення національно-прецедентних імен, тобто онімів, позначення та зміст яких добре відомі пересічним представникам певної етнокультурної спільноти, проте які є неактуальними та неживаними у когнітивному й комунікативному планах іншою спільнотою (Селіванова, 2008, с. 293). Універсально-прецедентні власні назви, які зазвичай відомі кожній сучасній людині, викликають цілком адекватний так званий "асоціативний шлейф" (тобто сукупність

соціокультурних та історичних асоціацій, які поєднуються з певним концептом чи знаком окремої етнокультури (Некряч, 2020) і не потребують при перекладі застосування концептуального зсуву. Натомість передавання асоціативного шлейфу національно-прецедентних імен у п'єсах, призначених для сценічної інтер-претації, вимагає від тлумача застосування інших перекладацьких прийомів, окрім використання після-текстових коментарів чи виносок.

Під час перекладу національно-прецедентних імен у п'єсі Б. Шоу М. Павлов і О. Мокровольський застосовують різні стратегії: М. Павлов схильний до використання трансформацій, що спричиняють концептуальний зсув і які, на нашу думку, сприяють кращому відтворенню асоціативного шлейфу прецедентних власних назв в англо-українському перекладі. Натомість О. Мокровольський рідше вдається до прийомів експлікативної асиметрії. Відмінність у когнітивних стилях тлумачів розглянемо на прикладах відтворення ними асоціативних конотацій прецедентних імен "Hanwell", "Kentish Town" та "Park Lane" у перекладі. Порівняймо:

(1) *THE SARCASTIC BYSTANDER. I can tell where you come from. You come from **Anwell**. Go back there. THE NOTE TAKER [helpfully] Hanwell* (Shaw, 2004).

Переклад О. Мокровольського: *Саркастичний. А я вам скажу, де ви вирости. Ваш рідний дім – **Анвел**. Вертайтесь до свого **притулку, де всі такі мудрі, як ви**. Записувач (послужливо). Не Анвел, а Ганвел* (Шоу, 1999).

Переклад М. Павлова: *ІРОНІЧНИЙ НЕЗНАЙОМЕЦЬ. Хоч'те, я вам **зара'** скажу, звідкіля ви самі взялись? З **психотричної лікарні**. Там вам і місце. ПАН ІЗ ЗАПИСНИКОМ* (люб'язно його виправляючи). *Псих-І-А-тричної* (Шоу, 2012).

(2) *THE NOTE TAKER. Oh yes. Quite a fat one. This is an age of upstarts. Men begin in **Kentish Town** with 80 pounds a year, and end in Park Lane with a hundred thousand. They want to drop **Kentish Town**; but they give themselves away every time they open their mouths. Now I can teach them –* (Shaw, 2004).

Переклад О. Мокровольського: *Записувач. О так, ще й на добрий прожиток! Наш вік – вік вискочнів. Скоробагатьки*

починають у **Кентиш-тауні** з вісьмома десятками фунтів на рік і незабаром опиняються на **Парк-Лейн** із стома тисячами річного прибутку. Хочуть вони позбутися свого **Кентиш-тауна** і не можуть: видають себе кожнісіньким словом! Я ж можу навчити їх... (Шоу, 1999).

Переклад М. Павлова: *ПАН ІЗ ЗАПИСНИКОМ. Авжеж! І цілком непогано. Наш час – це час вискочнів. Є такі, що починають у **Кентиштауні** з вісімдесяти фунтів на рік, а закінчують у **віллі на Парк Лейн**, маючи на рік не менш як сто тисяч. Вони раді розпрощатися зі своїм **злидарським кварталом**, але варто їм мовити бодай слово – і вимова їх виказує. І ось є я, який може їх навчити...* (Шоу, 2012).

Як помітно з наведених вище прикладів, М. Павлов використовує прийом узагальнення, замінюючи оніми "Hanwell" та "Kentish Town" на "психіатричну лікарню" і "злидарський квартал" відповідно, вказуючи у такий спосіб на особливість цих місць; а при перекладі назви престижної вулиці Лондона "Park Lane" застосовує прийом додавання, вводячи у цільовий текст лексему на позначення розкішного будинку, – "вілла на Парк Лейн".

У перекладі О. Мокровольського асоціативний шлейф прецедентного імені "Hanwell" відтворений за допомогою дописки "притулку, де всі такі мудрі, як ви", яка, на нашу гадку, може залишитися незрозумілою реципієнту. Щодо власних назв "Kentish Town" і "Park Lane", то їхня прецедентність не відтворена в українському тексті. Слід зауважити, що при перекладі репліки іншої дійової особи особливість вулиці "Park Lane" була відтворена у перекладі О. Мокровольським за допомогою введення лексеми, що означає великий, багатий будинок, – "палати на Парк-Лейні". Для порівняння:

*A SARCASTIC BYSTANDER. **Park Lane**, for instance. I'd like to go into the Housing Question with you, I would* (Shaw, 2004).

Переклад О. Мокровольського: *Саркастичний Перехожий. Хоч би й у **палатах на Парк-Лейні**! А я хотів би позмагатися з вами у житловому питанні, саме так!* (Шоу, 1999).

Переклад М. Павлова: *ІРОНІЧНИЙ НЕЗНАЙОМЕЦЬ. У **віллі на Парк Лейн**, наприклад. Хочете, ми з вами удвох це обговоримо?* (Шоу, 2012).

Різні перекладацькі стратегії використовують перекладачі під час відтворення словесних образів. Зауважимо, що до стратегій, які спричиняють концептуальний зсув мовознавці відносять вилучення метафоричного образу, утворення образу, відсутнього в тексті оригіналу, додавання або випущення елементів образу та заміну метафоричного образу (Шурма, 2013, с. 212).

Уведення порівняння "як та м'ята при дорозі: хто не йде, той скубне", відсутньої у вихідному тексті, простежуємо у перекладі О. Мокровольського (див. нижче приклад 1). У прикладах 2 і 3 М. Павлов вдається до заміни метафоричного образу, а саме: використовує фразеологізм "не мати серця" та порівняння "квокчете, як та курка" при перекладі "to be stuffed with nails" та "crooning like a bilious pigeon" відповідно. Застосування такої стратегії зумовлене усвідомленням перекладача, що звичайна репродукція словесного образу, яку, до речі, застосовує О. Мокровольський у своєму перекладі, може бути незрозуміла читачам (Шурма, 2013, с. 217). При перекладі англійської ідіоми "for nothing" (див. нижче приклад 4) простежуємо вилучення метафоричного образу у перекладі М. Павлова та його заміну у тексті О. Мокровольського. Для порівняння:

(1) *THE FLOWER GIRL. Poor girl! Hard enough for her to live without **being worried and chivied*** (Shaw, 2004).

Переклад О. Мокровольського: *Квіткарка. Бідна я дівчинонька! Як та м'ята при дорозі: хто не йде, той скубне* (Шоу, 1999).

Переклад М. Павлова: *КВІТКАРКА. Горе, та й годі! Що то за життя, як кожне тобі дошкуля та ще й зачина!* (Шоу, 2012).

(2) *THE FLOWER GIRL You ought to **be stuffed with nails**, you ought...* (Shaw, 2004).

Переклад О. Мокровольського: *Квіткарка. Чи ти цвяхами начинений, ти, колючка?! (Шоу, 1999).*

Переклад М. Павлова: *КВІТКАРКА. Серця в вас нема!* (Шоу, 2012).

(3) *THE NOTE TAKER. Remember that you are a human being with a soul and the divine gift of articulate speech: that your native language is the language of Shakespear and Milton and The Bible; and don't sit there **crooning like a bilious pigeon*** (Shaw, 2004).

Переклад О. Мокровольського: *Записувач. Затям: ти – людська істота, наділена душею і божественним даром ясного, виразного слова, а твоя рідна мова – це мова Шекспіра, Мільтона та Біблії, тож не курникай тут, неначе хвора голубиця!* (Шоу, 1999).

Переклад М. Павлова: *ПАН ІЗ ЗАПИСНИКОМ. Згадайте, що ви живе створіння, наділене душею і даром виразного мовлення; що ваша рідна мова – це мова Шекспіра і Мілтона, мова, якою видано Біблію. А ви сидите тут і **квокчете, як та курка*** (Шоу, 2012).

(4) **FREDDY. I shall simply get soaked for nothing.** (Shaw, 2004).

Переклад О. Мокровольського: *Фредді. Тільки даремно вимокну **як хлющ*** (Шоу, 1999).

Переклад М. Павлова: *ФРЕДІ. Але ж я весь змокну!* (Шоу, 2012).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз відмінностей і схожостей у когнітивних стилях українських перекладачів п'єси Б. Шоу "Пігмаліон" свідчить, що стратегія зміни стилістичного тону оригіналу не притаманна когнітивному стилю О. Мокровольського. Натомість вона характерна М. Павлову, що проявляється у використанні стилістично маркованої лексики, графонів, підсилювально-видільних часток у перекладі стилістично нейтральних реплік. Під час перекладу національно-прецедентних імен О. Мокровольський рідше застосовує прийоми експлікативної асиметрії (узагальнення, додавання), ніж М. Павлов, що, на нашу думку, не завжди сприяє відтворенню асоціативного шлейфу прецедентних онімів. У процесі перекладу фразеологізмів і порівнянь обидва перекладачі використовують різні стратегії, що спричиняю концептуальний зсув, а саме: вилучення, додавання та заміну метафоричного образу. Застосування звичайної репродукції словесного образу, на нашу думку, може бути незрозуміла читачам.

Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому вивченні проблеми когнітивного стилю перекладача і його впливу на вибір перекладацьких стратегій у цільовому тексті. Виокремлення та аналіз успішних чи невдалих перекладацьких рішень може мати практичне значення, зокрема, під час здійснення перекладу англомовних творів українською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бойко, Я. В. (2021a). Когнітивний стиль перекладача: "модернізація" vs. "історизація" часово віддаленого першотвору (на матеріалі українських ретрансляцій трагедій У. Шекспіра). *Міжнародний філологічний часопис*, 12(3), 50–56. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.03.050>

Бойко, Я. В. (2021b). Моделі перекладу в теорії перекладознавства. У *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries* (pp. 1–18). Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-031-5-1>

Голубенко, Н. І. (2019). Когнітивні особливості перекладу художнього тексту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 1(38), 134–137. http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/35.pdf

Гриців, Н., Мельничук, О. (2022). Когнітивні вияви перекладацької діяльності: ресурс, зсув, судження. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 3–4, 27–38. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2022.21-22.27-38>

Некряч, Т. (2020, серпень 30). Муки і радощі перекладу драми. *Театральна риболовля*. <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/muky-i-radoshchi-perekladu-dramy/>

Некряч, Т. (2009). Переклад для театру: пастки та принади. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 81(4), 194–197. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2009_81%284%29_48

Павлов, М. (2017, березень 15). *Феномен Шоу для українського читачтва*. https://chtyvo.org.ua/authors/Pavlov_Mykola/Fenomen_Shou_dlia_ukrainskoho_chytatstva/

Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Довкілля-К.

Шапошник (Любченко), О. М. (2010). До постановки проблеми перекладу драматичних творів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*, 10, 361–367. <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/8483>

Шоу, Дж. Б. (2012). *Пігмаліон* (М. Павлов, перекл.). Країна мрій. <https://coollib.net/b/250837-bernard-shou-pigmalion>

Шоу, Дж. Б. (1999). *Пігмаліон* (О. Мокровольський, перекл.). <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/149/>

Шурма, С. Г. (2013). Концептуальний зсув при перекладі образності в межах культурної моделі "Великий ланцюг буття" (на матеріалі сучасних американських романів). У О. М. Ільченко, А. Д. Белова (ред.), *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження та перспективи*

(209–219). Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України. <https://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202013/Shurma.pdf>

Bayer-Hohenwarter, G. (2011). "Creative Shifts" as a Means of Measuring and Promoting Creativity. *Meta*, 56(3), 663–692. https://www.researchgate.net/publication/222099879_Creative_Shifts_as_a_Means_of_Measuring_and_Promoting_Translational_Creativity

Shaw, G. B. (2004). *Pygmalion*. The Pennsylvania State University http://www.kkoworld.com/kitablar/Bernard_Shaw_Secilmis_eserler_eng.pdf

REFERENCES

Boiko, Ya. V. (2021a). Translator's cognitive style: "modernization" vs. "historization" of the time-remote original text (case study of Ukrainian retranslations of W. Shakespeare's tragedies). *International journal of philology*, 12(3), 50–56 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.03.050>

Boiko, Ya. V. (2021b). Models of translation in the translation theory. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries* (pp. 1–18). Baltija Publishing [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-031-5-1>

Holubenko, N. (2019). Cognitive features of the translation of fiction text. *International Humanitarian University Herald. Philology*, 1(38), 134–137 [in Ukrainian]. http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/35.pdf

Hrytsiv, N., & Melnychuk, O. (2022). Cognitive manifestations of translation activity: resource, shift, judgment. *Contemporary studies in foreign philology*, 3–4, 27–38 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2022.21-22.27-38>

Nekriach, T. (2020, August 30). The pains and joys of translating drama. *Theatre fishing* [in Ukrainian]. <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/muky-i-radoshchi-perekladu-dramy/>

Nekriach, T. (2009). Translating for the theatre: traps and charms. *Research Bulletin. Ser.: Philological Sciences*, 81(4), 194–197 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2009_81%284%29_48

Pavlov, M. (2017, March 15). *The Shaw Phenomenon for Ukrainian Readership*. Reading [in Ukrainian]. https://chtyvo.org.ua/authors/Pavlov_Mykola/Fenomen_Shou_dlia_ukrainskoho_chytatstva/

Selivanova, O. O. (2008). Modern linguistics: trends and challenges. *Dovkillia-K* [in Ukrainian].

Shaposhnyk (Liubchenko), O. M. (2010). On the problem of translating dramatic works. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.:*

Linguistics, 10, 361–367 [in Ukrainian]. <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/8483>

Shaw, G. B. (2012). *Pygmalion* (M. Pavlov, Trans). Kraina mrii [in Ukrainian]. <https://coollib.net/b/250837-bernard-shou-pygmalion>

Shaw, G. B. (1999). *Pygmalion* (O. Mokrovolskyi, Trans) [in Ukrainian]. <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=320>

Shurma, S. H. (2013). A conceptual shift in the translation of imagery within the cultural model "The great chain of being" (based on the material of modern American novels). In O. M. Ilchenko, A. D. Belova (Eds.), *Linguistics of the 21st century: new research and perspectives* (209–219). Center for Scientific Research and Teaching of Foreign Languages of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]. <https://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202013/Shurma.pdf>

Bayer-Hohenwarter, G. (2011). "Creative Shifts" as a Means of Measuring and Promoting Creativity. *Meta*, 56(3), 663–692. https://www.researchgate.net/publication/222099879_Creative_Shifts_as_a_Means_of_Measuring_and_Promoting_Translational_Creativity

Shaw, G. B. (2004). *Pygmalion*. The Pennsylvania State University http://www.kkoworld.com/kitablar/Bernard_Shaw_Secilmis_eserler_eng.pdf

Отримано редакцією журналу / Received: 10.01.24

Прорецензовано / Revised: 21.01.24

Схвалено до друку / Accepted: 30.01.24

Liudmyla ZAHORODNIA, PhD (Philology), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0009-0000-0116-5016

e-mail: ludazag13031977@gmail.com

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine

**TRANSLATOR'S COGNITIVE STYLE AS A FACTOR THAT
DETERMINES TRANSLATION STRATEGIES IN THE TARGET TEXT
(BASED ON UKRAINIAN TRANSLATIONS OF "PYGMALION"
BY BERNARD SHAW)**

The article focuses on translator's cognitive style as an important factor that determines translation strategies and techniques while rendering a source text into a target language. In particular, the study analyses and compares the cognitive styles of Oleksandr Mokrovolskyi and Mykola Pavlov, Ukrainian translators of the play 'Pygmalion' by George Bernard Shaw. The relevance of the paper is stipulated by the need to provide theoretical justification for the differences in cognitive styles of the interpreters. The theoretical justification can help to explain interpreters'

successful or unsuccessful translation decisions. The results of the investigation can be used while rendering English texts into Ukrainian.

The investigation is carried out using the method of contrastive analysis of the source and target texts as a main one. The comparison between O. Mokrovolskyi's and M. Pavlov's cognitive styles are drawn on the basis of the analysis of the translation strategies and techniques used by them while rendering cockney, a social dialect used by people from the East End of London; and interpreting associations of source precedent names and verbal poetic images in the target text.

The article proves that translator's cognitive style manifests itself in translation strategy of keeping or changing the stylistic tone of the original text. M. Pavlov uses stylistically marked vocabulary to render cockney and stylistically neutral lines more often than O. Mokrovolskyi does. The paper notes that the translator's creative cognitive activity can also manifest itself in using the translation technique of so-called 'explicative asymmetry'. The mentioned technique involves using target lexical units that are not considered to be equivalents for source words in order to reveal the author's ideas better. It should be mentioned that the 'explicative asymmetry' technique usually causes conceptual shift. The investigation proves that while rendering English precedent names into Ukrainian M. Pavlov tends to use transformations that cause conceptual shift whereas O. Mokrovolskyi does not use the technique of explicative asymmetry very often. The author expresses the opinion that the technique of 'explicative asymmetry' helps to interpret associations of source precedent names in the target text. While rendering English idioms into Ukrainian both the translators use the 'explicative asymmetry' technique that causes conceptual shift to reveal the author's ideas better.

Keywords: translator's cognitive style, translation strategies and techniques, translator's creative cognitive activity, translation technique of 'explicative asymmetry', conceptual shift, precedent names.